

Tvořením nových slov vznikají nová pojmenování.

Každé utvořené slovo analyzujeme na základě segmentace na **morfy**.

Vztah slovtvorby k morfologii

Slovtvorba zkoumá rozšiřování SZ slovtvornými (morfologickými prostředky).

Podobně jako morf (koncovka –š) v kombinaci se slovesným kmenem přítomným nese význam 2.sg.ind.préz.akt., tak sufix –*dl(o)* v kombinaci se slovesným kmenem (minulým) nese níže uvedené významy.

Z hlediska genetického zkoumáme původ slov (slovo utvořené je **příbuzné** se slovem **základovým**).

Z hlediska funkčního zkoumáme funkce jednotlivých složek (nejmenších jazykových jednotek, tedy **morfů**).

Význam nové pojmenovací jednotky odvozujeme z významu částí, z nichž je utvořena (jejich kombinatoriky).

Vztah slovtvorby k lexikologii

Rozlišujeme **význam slovtvorný** a **význam lexikální**.

Např.: Mějme substantiv: *divadlo, vozidlo, letadlo, čerpadlo, mýdlo, odpočívadlo, ...*. Vidíme, že a) všechna končí na *dlo*. Dále vidíme, že b) všechna můžeme b) vztáhnout ke slovesům: *dívat se, vozit, létat, ...*. Intuitivně přicházíme na to, že jde o substantiva tvořená ze sloves. Podíváme-li se pozorně, tak uvidíme, že můžeme odlišit dva významy kombinací slovesný základ+sufix, a to a) jména označující **místa** se vztahem k činnosti označené základovým slovesem (*divadlo, odpočívadlo*) a b) jména označující **prostředky** se vztahem k činnosti označené základovým slovesem (*vozdlo, letadlo, čerpadlo, mýdlo*). Význam místa/prostředku označujeme jako význam **strukturní/slovtvorný**. Kromě tohoto významu má každá jednotka význam lexikální, který zužuje význam slovtvorný. Tak např. substantivem *divadlo* neoznačujeme libovolné místo, na němž se koná nějaká podívaná (např. místo, odkud se díváme na krajinu, označujeme slovem *rozhledna*, nikoli *divadlo*), podobně letadlo není označením libovolného prostředku k létání (slova *helikopréra, vrtulník* nemůžeme pojmenovat slovem *letadlo*). Strukturní význam se nekryje s lexikálním významem. Zúžením slovtvorného významu je význam lexikální.

Naopak slovem *odpočívadlo* označíme jak podestu na schodišti, tak např. parkoviště u dálnice, místo k odpočinku na vysokohorské trase. Podobně pojmenování *vozdlo* lze užít k označení automobilu, autobusu, bicyklu, motocyklu atd. Strukturní a lexikální význam je stejný.

Mějme např. substantiva *sídlo, sedlo, sedadlo* a *sádlo*. Na první pohled mají všechna stejné zakončení a mohli bychom je tudíž brát jako případy, jež zařadíme do jedné z výše uvedených skupin. Při bližším ohledání ovšem zjistíme, že snadnou práci budeme mít pouze v případě

substantiva *sedadlo* (*sed-at* --> *sed-a-dlo* = *místo/prostředek*). Lze i ve všech ostatních případech substantiva vztáhnout ke slovesu *sedět/sedat*? Jednoduchá segmentace (*se-dlo*, *sí-dlo*, *sá-dlo*) není uspokojivá a v případě posledního je otázka, zda a pokud ano, pak jak, patří do skupiny substantiv příbuzných slovesu *sedět/sedat*.

Zatímco u *sedadlo* je strukturní význam dobře patrný, u *sedlo* je problematický morfémový uzel. U substantiva *sídlo* je vztah ke slovesu *sedět/sedat* méně zřetelný (zřetelněji je patrný v výnamové souvislosti se slovesem *usadit se*). Zcela zastřený je u substantiva *sádlo* (to, že jde o *sesedlý* tuk zjišťuje uživatel jazyka až na základě etymologie, takže vidíme, že lexikální význam zcela převážil nad významem strukturním).

Vztah slovtvorby k sémantice

ONOMAZIOLOGIE (od významu k formě)

např. z tohoto hlediska se v češtině pro vyjádření významu osoby rodu ženského, která má stejné povolání jako osoba rodu mužského, využívá slovtvorby: (*student/student-k-a*).

SÉMAZIOLOGIE (od formy k významu)

např. z tohoto hlediska je častou formou pro vyjádření významu osoby rodu ženského, která má stejné povolání jako osoba rodu mužského sufixy *-k(a)*, *-ic(e)*, *-yn(ě)*, ...

Pojem – pojmové kategorie substance, vlastnost, děj, okolnost a autosémantické SD

báze – jména, vlastnosti, děje, okolnosti

příznak – jména, vlastnosti, děje, okolnosti

Slovo značkové – význam nelze vysvětlit pomocí významu příbuzného slova.

Slovo popisné – význam lze vysvětlit pomocí významu příbuzného slova.

Motivace – vztah mezi základovým a odvozeným slovem na rovině významu (*mýdlo* je prostředek, jímž se *myjeme*.)

Fundace vztah mezi základovým a odvozeným slovem na rovině formy (*mýdlo* je odvozeno od slovesa *myt*, což je patrné z toho, že mají společnou část *my-(t)(-dl(o))*).

SLOVOTVORNÉ POSTUPY

derivace/odvozování

kompozice/skládání

Způsoby odvozování:

prefixace, deprefixace, reprefixace, sufixace, desuffixace, resuffixace, cirkumfixace, konverze

Způsoby skládání: **vlastní/nevlastní skládání**

Deriváty mají význam **(1) názvů prostředků (1a) v abstraktním slova smyslu** *sudidlo* (,to, podle čeho se *soudí*, měřítko‘), *rozpočítadlo*; etymologicky zastřené je *pravidlo*;
(1b) v konkrétním širokém slova smyslu *mýdlo* (i *mejdlo*), *lepidlo*; často jsou v různé míře nepravidelně tvořené (viz výše) a mnohé jsou etymologicky zastřené jako *trdlo* ← *třít*, *zrcadlo* ← *zřít*. Vydělitelná je skupina názvů **(1c) dopravních prostředků**, např. *letadlo*, *vozidlo*, *plavidlo*. Nepoměrně méně jsou zastoupena substantiva s významem **(2) místa k vykonávání děje**: *divadlo*, *odpočívadlo*, *stínadlo*, *čihadlo*; etymologicky zastřené je *močidlo*, nepravidelně tvořená jsou *sídlo*, *propadlo*, *hradlo*, *večeřadlo*. Výjimkou je *mokřadlo*, možná odvozené od adjektiva *mokrý*.⁶⁹ Ojedinělý je význam **(3) objektu děje** *prádlo*⁷⁰ *žrádlo* a **(4) výsledku děje**, např. nepravidelně utvořené *sádlo* (vlastně tuková *sedlina/usazenina*), *zavazadlo* (původně *zavazedlo*, tedy to, co *zavazí* ,překáží‘,⁷¹ dnes spojujeme spíše se slovesem *zavázat*), *řikadlo* a nepravidelně utvořené *pořekadlo*. Řídké a expresivně zabarvené jsou **(5) názvy osob** *strašidlo*, *zlobidlo*, *vdávadlo*, *třeštidlo* i většina metaforických užití názvu prostředku ve významu expresiva *trdlo*.

Samostatnou skupinu tvoří **(6) propria**⁷² jako názvy osad *Kopidlo*, *(Mlýnské) Struhadlo*, *(Velké) Sedlo*, název minerálního pramene *Pravřídlo*, hory v Krkonoších *Struhadlo*.

Celkem: 432 (9 str.)

	Filtr	lemma	Frekvence
1.	p/n	divadlo	18 943
2.	p/n	jídlo	16 845
3.	p/n	pravidlo	14 796
4.	p/n	vozidlo	10 176
5.	p/n	<u>křídlo</u>	8 615
6.	p/n	letadlo	8 220
7.	p/n	<u>zrcadlo</u>	5 999
8.	p/n	sídlo	5 610
9.	p/n	sedadlo	4 659
10.	p/n	prádlo	3 829
11.	p/n	<u>hrdlo</u>	3 137
12.	p/n	čerpadlo	2 022
13.	p/n	zavazadlo	1 753
14.	p/n	sedlo	1 720
15.	p/n	chodidlo	1 546
16.	p/n	umyvadlo	1 467
17.	p/n	lepidlo	1 394
18.	p/n	opěradlo	1 278
19.	p/n	mýdlo	1 193
20.	p/n	prostěradlo	1 137
21.	p/n	svítidlo	1 025
22.	p/n	plavidlo	970
23.	p/n	lákadlo	869
24.	p/n	<u>sádlo</u>	838
25.	p/n	čidlo	769
26.	p/n	<u>kormidlo</u>	686
27.	p/n	strašidlo	629

Hláskové alternace – spoluformant

Typy alternací

Pravidla

Vyskytují se ve flexi a při derivaci (*stůl/stolu – stolek, stolní, člověk/člověče – člověčí, člověčenství*)

Alternace podle typu hlásek a podle dalších fonetických kritérií

Alternace podle slovního druhu utvořeného slova

Alternace *e/0* a *0/e*

Lze předpovědět, zda bude mít substantivum slovesné před –ní a/á?

Band . 29 . – 30 . 9 . Karlštejské	vinobraní /vinobraní/NNNS1-----A-----	Dvoudenní slavnosti vína nesoucí se v duchu středověkých slavností .
tou dobou vzpomíná Na slzy okapových rour Těžko se pláči	ubraní /ubraní/NNNS4-----A-----	Uvadně i ta květina Podivný je to svítání Podivná je
počátkem září a koncem září se bude konat tradiční karlštejské	vinobraní /vinobraní/NNNS4-----A-----	. Hrad Karlštejn byl založen roku 1348 českým králem a
byl potrestán pokutou 750 liber (22 500 korun) a	odebráním /odebrání/NNNS7-----A-----	řidičského průkazu na 50 dní . Ovšem jeho právník uspěl
páka musí nejprve jít kupředu . Při nácvičku přetažení a	vybráním /vybrání/NNNS2-----A-----	se na pilotních žácích někdy vyžaduje , aby chvíli podrželi
Pláč a tvůj jediný mrtvý pes v úplňku Sněhem zaváté	vinobraní /vinobraní/NNNS1-----A-----	Tlačí se mošt Krása Ustavěně padají okvětní plátky broskví a
Další titulky můžete přidat klepnutím pravým tlačítkem na Titulky a	vybráním /vybrání/NNNS7-----A-----	položky Přidat titulky . Je podporována celá řada formátů ,
BEZ TECHNICKÉ 5 bodů , pokuta 5 000 až 10 000 ,	odebráním /odebrání/NNNS1-----A-----	KONTROLY ŘP na 6 měsíců až rok PŘEKROČENÍ RYCHL .
schůze dostat ten proslulý škrtvivý ráz , nýbrž staly se	sebráním /sebrání/NNNS7-----A-----	, kde se přirozenými slovy šlo hned k věci a
stavět externí firma a každoročně se tím zvedly náklady na	vinobraní /vinobraní/NNNS4-----A-----	téměř o půl miliónu korun . Návržnost investice vzhledem k
cestou co nejvyšší kvality , " dodala starostka . Na	vinobraní /vinobraní/NNNS4-----A-----	jděte jen s láskou v srdci Letošní Vinobraní na Grěbovce
se patrně vymyká z kompetence jednotlivce a také jejich podrobné	probráním /probrání/NNNS1-----A-----	by bylo neúnosné pro přílišný rozsah . Budiž tedy dovoleno
. Pořadatelé letos posunuli termín festivalu dále od Znojemského historického	vinobraní /vinobraní/NNNS2-----A-----	. Čhtěli být více vidět . Boomerang zavalí rock ,
vše podřídili snaze získat ještě jeden měsíc a pod hrozbou	odebráním /odebrání/NNNS2-----A-----	stroje dokázali pracovat i se ztrátou . Mnozí to neustáli
a... nové zaměstnání . Trest na pracovišti , snížení mzdy ,	odebráním /odebrání/NNNS1-----A-----	prémii – nechte si vysvětlit , jak to vidí váš
v průběhu operace u sebe . Sestra pacientovi vysvětlí důvod	odebráním /odebrání/NNNS2-----A-----	těchto ceností a nabídne mu možnost uschovat je v trezoru
. „ Snažíme se oživit zámek , na nedávné Krumlovské	burčákobraní /burčákobraní/X@-----	dorazilo na patnáct set lidí , " připomněl . Cílem

Jak se chová r před příponou -ní/-ný?

oslovovaný prostě Bastard, byl chlapec menší postavy s mastnými	černými /černý/AAIP7----1A-----	vlasý a neúnavným úšklebkem, který se mu zabydlel ve
z něj nevypadlo, než že je tato jako vždy	mizerná /mizerný/AAFS1----1A-----	, kvalitu nepozná, a ještě ve své neskonale zanedbanosti
Vyzrálé malé i velké podjednotky putují z jádérka jádrem k	jaderným /jaderný/AAIP3----1A-----	pórium a těmi do cytoplasmy. V cytoplasmě vznikají funkční
- amatér do stavby svépomocí vůbec nepouštěl, nebo přinejmenším	odborné /odborný/AAFS2----1A-----	práce opravdu světil odborníkům. A když to dopíše,
vývěry podzemních vod, často teplejších, než by odpovídalo	průměrné /průměrný/AAFS3----1A-----	teplotě v oblasti. V krajně bývají velké zlomy rozpoznatelné
kvalitu poskytovaných služeb. Intenzivně spolupracuje s významnými vědeckými a	odbornými /odborný/AAFP7----1A-----	pracovišti u nás i v zahraničí, spolupracuje mimo jiné
. Navíc pro větší bytové domy lze hospodárně využít energeticky	šetrné /šetrný/AAFP4----1A-----	technologie, které jsou pro samostatně stojící rodinné domy diskutabilní
špatnou koupí pro toho, kdo nechce nebo by nevyužil	moderní /moderní/AAFS4----1A-----	rozhraní. Přesto je lepší si trochu připlatit a podívat
současně psát a načítat si. Ostatně je tu ještě	odborná /odborný/AAFS1----1A-----	kritika. ZJISTIT, O CO TU VLASTNĚ ŠLO.
Počítač nemusí být » nepřítel « - může se stát	výbornou /výborný/AAFS7----1A-----	didaktickou pomůckou, která rozvíjí dětský intelekt a postřeh NOVINKY
pod tlustou ledovou krustou Jupiterova měsíce Europa. Řadě modelů	vnitřního /vnitřní/AAIS2----1A-----	oceánu (endohydrosféry) tohoto satelitu odpovídají nejen koncentrace iontů
Pochována je ve Vídni. MITSUKO AOYAMA. Hasiči z	Horní /horní/AAFS2----1A-----	Kamenice získali stříbro na mistrovství ČR v požárním sportu Horní
o váze 110 kg nebo 75 kilový indický goonch.	Legendární /legendární/AAFS4----1A-----	amazonskou piráibu ulovil hned třikrát po sobě (úlovky o
zvedací technika nesměla dotknout vysochaného průčelí, vyvrtali dělníci do	horních /horní/AAFP2----1A-----	částí chrámových kvádrů otvory a zdvihací šrouby zapustili dovnitř.
záře přiklusal bok po boku do kopce jako dvě nízké	černé /černý/AAFP4----1A-----	postavy, pohybující se nad všudypřítomným lesem černých stínů,
řízení akciové společnosti - při existenci pochybností ohledně volby systému	vnitřní /vnitřní/AAFS2----1A-----	struktury akciové společnosti platí dualistický systém viz § 396 odst.
zesilovače pracují ve třídě B. Ta mezi zbylými třídami	lineárních /lineární/AAIP2----1A-----	zesilovačů ční účinností kolem 70 %, ale v highendu
dělnické třídy zlymí feudály a kapitalisty, jsem popisoval velmi	moderní /moderní/AAFS4----1A-----	sociální zajištění schwarzenberských zaměstnanců. Tam, kde se mělo
: Byl jsem bláhový a domníval se, že se	polární /polární/AAFS1----1A-----	expedice skládá z nadšení a puritanismu. Polární život jsem
aby vystavila na odív jeho nádheru. „ Váš	pokorný /pokorný/AAFS1----1A-----	služebník, James Laurence', jenom si pomysli,
pro mě výrazně přitažlivější. Je pravda, že po	kariéři /kariéři/AAFS6----1A-----	stránce jsou u nás ženy oproti mužům v nevyhodě,
schopnost rozeznat dobré od zlého, a definovali ji jako	vnitřní /vnitřní/AAFS4----1A-----	morální sílu, která nám umožňuje ovládat všechny touhy,
vytváří dojem, jakoby mezi pšeničná stěbla přistála prapodivná mimozemská	vesmírná /vesmírný/AAFS1----1A-----	loď. Brennerovy snímky jsou střelené - a to je

Jak se chová c, z ve stejném kontextu?

Dochází k alternacím velár (k, h, ch) jenom v kontextu předního vokálu (e, i/i: vlček/vlčí, snížek/sněžit, kožíšek/kožešinka), nebo je lze pozorovat i v jiných kontextech?

Existuje pravidlo popisující samohláskové alternace v prefixech?

Uspořené prostředky z úsporných opatření jsme dobře investovali.

Analogicky:

Nachýlený strom je náchylný k pádu.

Prokázané defraudace nebyly shledány průkaznými.

Připravené materiály sloužily přípravnému výboru jako podklady jeho práce.

Uložené peníze rozúčtovali na úložné a kapesné.